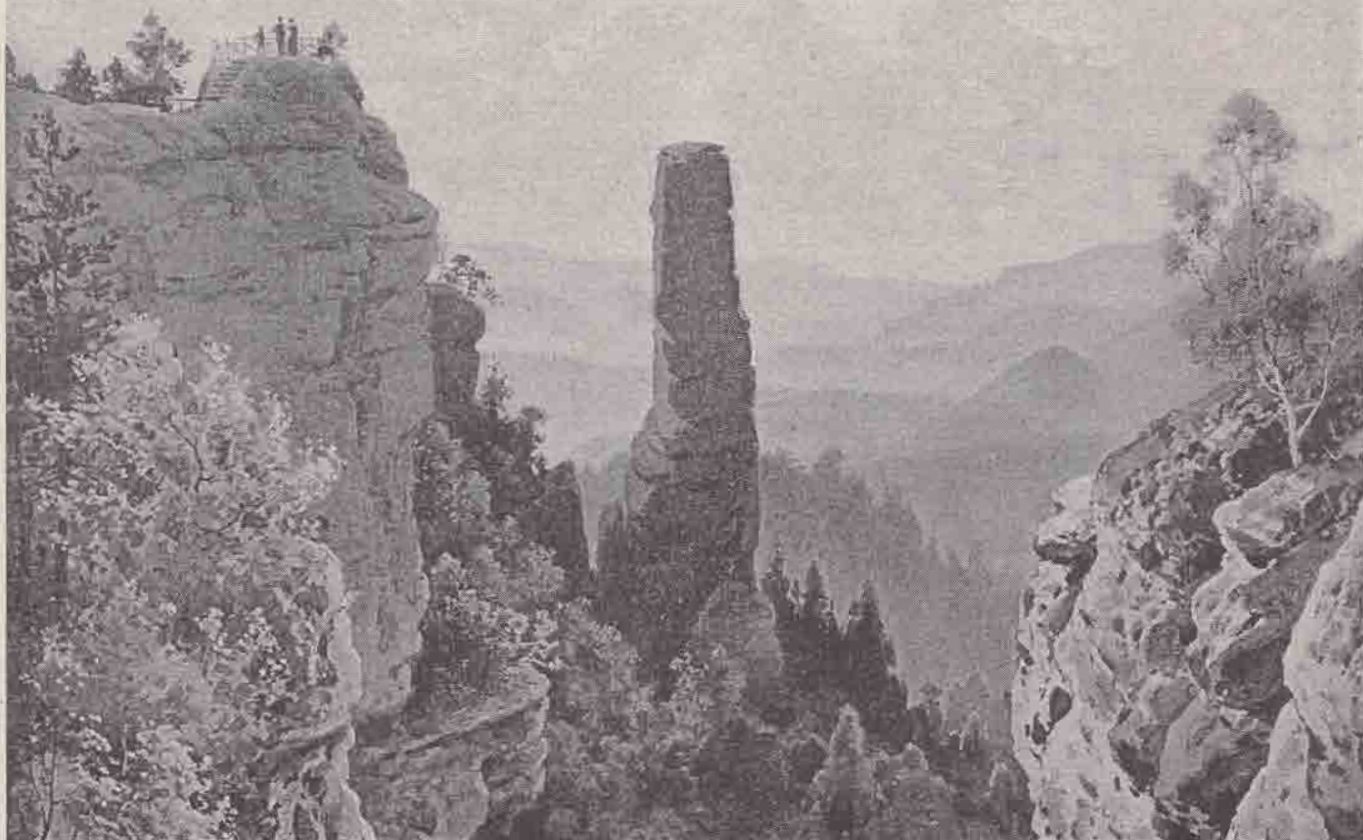

ČESKÉ ŠVÝCARSKO

ZPRAVODAJ SPRÁVY NÁRODNÍHO PARKU ČESKÉ ŠVÝCARSKO

Prosinec 2001

0. ročník

1/2001

OBSAH:

Sokol stěhovavý
a České Švýcarsko 2

Zajímavosti
ze života hmyzu 2-3

O světýlkách 3

Dolský mlýn... a co dál? 4-5

Naučná stezka Ružová 6

Popelky a popeláři 6-7

Přírodovědný kroužek
RANGER 8

Vážení čtenáři, přátelé Českého Švýcarska,

dostává se Vám do rukou první číslo časopisu Správy Národního parku České Švýcarsko. Snahou nás všech, kteří se na jeho přípravě podílíme, je co nejlépe Vás informovat o činnosti Správy NP a o zajímavostech Českého Švýcarska. Budete mít možnost seznámit se zde s nejnovějšími poznatky z přírodovědných výzkumů, ale i se zajímavostmi z dob dávno minulých. Chceme Vám touto cestou poskytovat cenné rady a tipy na výlety do nejromantičtějších míst Českého Švýcarska, včetně např. údajů o možnostech dopravního spojení, stravování a ubytování. Budeme Vás informovat o dění a zajímavostech v sousedním Národním parku Saské Švýcarsko, a zvláště ní pozornost chceme věnovat i Chráněné krajinné oblasti Labské pískovce, na jejíž nejcennější části byl NP České Švýcarsko k 1. 1. 2000 vyhlášen.

Vy sami zde budete mít možnost vyjádřit svá přání, poznatky a názory, které byste chtěli sdělit nám, nebo i ostatním čtenářům. Očekávám, že v duchu přislo-

ví „Víc hlav, víc rozumu“ nám svými náměty a připomínkami napomůžete k tomu, aby se Vám nový časopis stal přítelem pro chvíle pohody a inspirací pro Vaše toulky Českým Švýcarskem.

Zdeněk Patzelt, ředitel
Správy NP České Švýcarsko

Soutěž

Náš Národní park České Švýcarsko

Již podruhé se utkali výtvarníci a fotografové v umělecké soutěži Náš Národní park České Švýcarsko, kterou vyhlašuje Správa Národního parku spolu s místní organizací ČSOP Tilia. Zájem účastníků předčil veškerá očekávání, a tak se odborná porota musela s těžkým srdcem rozhodovat mezi čtyřmi stovkami prací

Pokračování na straně 3

Sokol stěhovavý a České Švýcarsko

J. Michel, perokresba, 1929

Každá oblast si hledá svůj symbol, který ji charakterizuje a prezentuje. Pro oblast Českého Švýcarska bychom asi marně hledali vhodnější druh než je sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*). Druh bezpochyby krásný, majestátný, jeden z nejlepších lovců - svou kořist loví výhradně v letu, nikdy ne na zemi, ale také nelichotivý symbol lidské hlouposti, hamiznosti a bezohlednosti. Toto území patřilo odjakživa do jeho království, vysoké věže a rozsáhlé skalní stěny pro něj představují ideální hnízdiště. Tak tomu bylo přibližně až do padesátých let dvacátého století. Poté nastává v celé střední Evropě prudký pokles stavů, který skončil takřka jeho úplným vymizením. Příčin bylo hned několik - rušení na hnízdištích, odstřel, vybírání mláďat sokolníky a zejména problémy s reprodukcí, které byly vyvolány masovým používáním pesticidů v zemědělství. Ty se v tělech ptáků hromadily a pokud nezpůsobily přímo jejich smrt, pak zapříčinily jejich neplodnost či snášení defektních vajíček (např. s velmi tenkou skořápkou, kterou samice při vysezování rozmačkala). Není to poprvé a bohužel ani naposledy, kdy člověk svou lehkomyšlností a přezíravostí způsobil vyhubení nějakého druhu. Naštěstí se podařilo zvládnout chov tohoto druhu v zajetí a také vypracovat efektivní metodiku jeho vypouštění zpět do přírody. Tak se v různých zemích Evropy začalo opět s jeho

vypouštěním (reintrodukci) zpět na jeho odvěká hnízdiště. Pro naši oblast byl klíčový program znovunavrácení tohoto druhu do oblasti sousedního Saského Švýcarska, při kterém se samozřejmě počítalo s tím, že se ptáci vrátí i na území Českého Švýcarska. V letech 1989 - 96 bylo do přírody vypuštěno celkem 77 ptáků, kteří dali základ pro nejsilnější hnízdní populaci tohoto druhu ve střední Evropě (v současné době pro českou i německou část pískovců cca 20 párů). Díky úspěšným hnízděním část mláďat opouští naše území a přirozeně osidluje další území. To, co člověk tak lehkomyšlně zničil, se naštěstí podařilo zachránit a znovuobnovit.

Se znovuoobením takto významného a vzácného druhu přichází také velká zodpovědnost za udržení a další rozvoj této populace. Není náhodou, že sokol stěhovavý patří mezi nejoblíbenější druhy chované sokolníky a také mezi velmi výhodný obchodní artikl (jen pro ilustraci, obchod se zvířaty a dalšími přírodními patří spolu s obchodem s drogami, zbraněmi a tzv. bílým masem mezi čtyři

nejvýnosnější obchodní aktivity na světě). Všichni jste určitě zaznamenali zadržení a následné odsouzení českého „sokolníka“, který vykrádal na Slovensku hnízdo vzácného orla skalního. Bohužel, není to ojedinělý případ, hnízda vzácných druhů dravců a sov se vykrádají i v Čechách. Proto byly Správa Národního parku České Švýcarsko a Správa Chráněné krajinné oblasti Labské pískovce nuceny hned od samého začátku hlídat sokolí hnízda před zloději. Část hnízd je hlídána přímo profesionálními strážci národního parku a část je střežena zejména ve spolupráci s ekologickou organizací Děti Země. Ta zajišťuje dobrovolníky, kteří bez jakéhokoliv nároku na odměnu hlídají hnízda často ve velmi náročných podmínkách. Za to jim patří dík a můj obdiv. Spolupracujeme také s Policií České republiky.

Co říci na závěr? Bezprostřední vyhubení sokolu stěhovavému již nehrozí a Správa Národního parku udělá vše pro to, aby zdejší populace i nadále prosperovala. Druhá šance na záchranu sokola stěhovavého se již nemusí naskytnout!

Pavel Benda

Zajímavosti ze života hmyzu

Fauna bezobratlých živočichů je na území Českosaského Švýcarska velmi rozmanitá a zajímavá. Tato skutečnost je dána především velkou různorodostí zdejších biotopů. Hmyz v této oblasti patří k velmi málo probádaným skupinám, proto je na něj v současné době zaměřen přírodovědný výzkum.

Snad největší radostí uplynulé entomologické sezóny bylo znovuoobjevení chrobáka černého (*Typhaeus typhoeus*). Po

Chrobák černý, foto Václav Sojka

slední údaj o tomto druhu z území České republiky totiž pocházel z roku 1964 z okolí Pravčické brány. Nestor české entomologie, specialista na evropské tesaříky, pan Zdeněk Černý z Mratína, našel před 37 lety jednoho samce na Gabrieli-ně stezce mezi Pravčickou bránou a Mezní Loukou. Až do tohoto roku byl tento nálezný poslední a druh byl považován téměř za nezvěstný, neboť i entomologická pravidla považují za nezvěstné ty druhy, které se nepodaří prokázat po dobu delší než 50 let. Vedoucí lesní správy národního parku pan Robert Mareš našel jednoho nádherného samce v podvečer při své pravidelné pochůzce. Chrobák černý se vyznačuje mohutnými výrůstky na štítě samců, samicím tato nápadná ozdoba chybí. Chrobák se vyskytuje téměř v celé Evropě, jednotlivé nálezy jsou však velmi řídké. Výjimku snad tvoří okolí Berlín-

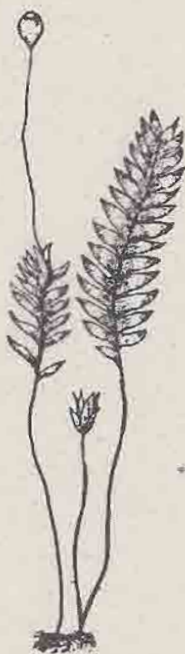
O světýlkách

Procházíme-li se stinnými roklemi Českého Švýcarska, ne jednou nás napadnou myšlenky na tajemné síly, které je obývají. A nevěřící Tomášové pak oči třeští na světélka ve skalních štěrbinách - snad bludičky, které tu čekají na zbloudilé poutníky. A nebojácný a zvědavý přírodopyspec po chvilce váhání sáhne a vytáhne - mech!

Jmenuje se dřívovičník zpeřený (latinsky *Schistostega penata*) a díky svému přizpůsobení roste ve stinných skalních skulinách, můžeme jej ale najít například ve škvírách na kořenových vývrstech.

Světlušky si nosí lucemičky, to každý známe z knížky pana Karafiáta. Ale mech?

Předem je třeba si říci, že u dřívovičníku „světélkuje“ pouze tzv. prvoklíček - stadium mechu, které vyroste z výtrusu. Z prvoklíčku se teprve pak vyvíjí zelená mechová rostlinka, taková, jakou si asi tak pod slovem mech představu-

Dřívovičník zpeřený

jeme a jak ji ukazuje obrázek. Prvoklíček většinou s vývojem mechové rostlinky rychle zaniká, a jen v některých případech - a to právě i v případě dřívovičníku - vytrvává. Pokud se tedy odvážíme sáhnout do smaragdově světélkující štěrbiny, obvykle vytáhneme kus hlíny a na něm nevýrazný nesevětélkující zelenkavý povlak, který spíše připomíná nějakou řasu nebo nevydařené dílko sprejera začátečníka. Tak jak to tedy vlastně s tím světélkováním je?

Prvoklíček je tvořen mnohobuněčnými vláknitými útvary. Na koncích těchto vláken jsou početné řetězce a shluky měchýčkovitých buněk. Jejich výrazně vypouklé stěny pak fungují jako čočky, soustřeďují světelné paprsky směrem na místo, kde je uloženo v buňkách zelené barvivo - chlorofyl. Z tohoto

místa se část světla odrazí zpět, což se projeví jako žluto-zelené „světélkování“. Tak - a tajemství je vyzrazeno!

Samotná mechová rostlinka se obvykle nachází poblíž světélkujícího prvoklíčku. Je pouze několik milimetrů vysoká, sivě zelená a nesevětélkuje. Na ní se po čase vytváří tobolka s výtrusy (viz obrázek), které po uzrání vypadnou a šíří se do dalších skalních štěrbin a jiných vhodných „úkrytů“. Tady z nich vyklíčí světélkující prvoklíček a celý cyklus se znovu a znovu opakuje.

A tak až příště uvidíte světélka ve skalní štěrbině, zaľuňte na skálu a pozdravte malý dřívovičník. Protože hezký pozdrav ani bludičku nerozzlobí, a přeče jen - kdo ví?
Lenka Voříšková

P. S.: Pro zvědavé čtenáře, kteří touží po detailnějších a odbornějších informacích o dřívovičníku, doporučuji článek Z. Soldána „Tajemství mechorostů: 4. Světélkující mech“, který vyšel ve čtvrtém čísle časopisu Živa v roce 1997 (str. 150-151).

na, kde v příhodnou dobu je na vhodných lokalitách možné spatřit desítky těchto nádherných tvorů. Velmi zajímavý je jeho životní cyklus. Dospělí brouci na jaře vyluhují až přes půl metru hluboké chodbičky v písčité půdě. Na konci chodby vybudují jakési komůrky, do kterých nanosí smččí trus, v němž se později vyvíjí jejich larvy. Zajímavé je, že na vybudování komůrek i na shánění potravy se podílí rovným dílem společně sameček i samička, kteří tak tvoří pevný partnerský pár. Do trusu poté samička naklade vajíčka. Pokud se snad stane, že jeden z brouků předčasně zemře, ve stavbě pokračuje zbylý partner, který však sám nedovede vyhloubit potřeb-

ně hluboké chodbičky a rovněž tak počet vybudovaných komůrek je menší. Vylíhlé larvičky se živí připraveným trusem, jejich vývoj je dokončen ještě téhož roku, kdy se zakuklí. Z kukly vyleze dospělý brouk na podzim. Venku je však již chladno, proto v podzemní komůrce přečká celou zimu. Na jaře vylétává za prvních teplejších dní, kdy si začíná hledat svého životního partnera. Tím je celý životní cyklus dokonán a vše se znovu opakuje.

Chrobák černý patří k opravdovým vzácnostem zdejší krajiny a právem si zasluhuje naši důslednou ochranu.

Neméně významný je výskyt velké kobylky *Pholidoptera aptera bohemica*. České jméno sice nemá, jak však vědecký název napovídá, kobylka je „česká“ a také „bezkrídla“. České Švýcarsko je jediným místem v celé republice, kde se s tímto krásným druhem můžeme setkat. Žije na okrajích bukových lesů na čedičových vrších.

Krajina národního parku skýtá útočiště mnoha zajímavým druhům hmyzu, celá řada z nich teprve čeká na své objevení.

Miloš Trýzna

Kobylka *Pholidoptera aptera bohemica*, foto RNDr. František Chládek

Dokončení ze strany 1

výtvarných a téměř stovkou fotografií, jež přišly nejen z České republiky, ale i ze zahraničí. V části výtvarně nazvané v tomto ročníku *Pohlednice z Českého Švýcarska*, si nejhodnotnější cenu odnesla vítězka kategorie 11-14 let Klára Heřmanová (reprodukce na snímku), za nejhezčí fotografie na téma *Labské pískovce - krajina plná tajemství* pak byli oceněni Miroslava Gunertová a Evžen Belo. - Téma pro rok 2002 zní *Život v lese*, a organizátoři se již nyní těší, jak odmění nejméně tak zdařilé příspěvky, jako v roce letošním. -MM-

Dolský mlýn... a co dál?

„Ještě budiž podotknuto, majíce na zřeteli počínající navážení obilí do mlýna, že stěžovatel jest nepoužitelností této veřejné obecní cesty poškozen. Udává, že subvencí 200 korun na opravu mostu, přes který veřejná obecná cesta vede, by došlo k notnému zlepšení komunikace mezi obcemi Všemily, Srbská Kamenice a Vysoká Lípa...“ (Protokol sepsaný v srpnu 1904 na okresním hejtmánství v Děčíně s Franzem Pohlem, majitelem Dolského mlýna u Jetřichovic).

Kverulantské pokusy jednoho z posledních mlynářů na Dolském mlýně, uhrát z obecních prostředků příspěvek na opravu cest k mlýnu, nevyšel. Marně se mlynář Pohl oháněl neutěšeným stavem cest, který měl být příčinou vadnoucího provozu mlýna. Právý důvod byl v něčem dočista jiném. Technická revoluce se nevyhnula ani mlýnům a přinesla s sebou zvrát v dosavadní technologii mletí obilí. Od 40. let 19. století se v Čechách začalo se stavbou tzv. **uměleckých mlýnů**. „Mouka z nich netoliko jest pěknější, anobř i zdravější a trvanlivější, než-li u ostatních všech. V takových mlýnech jest obzvláštní příprava; oddělování otrub pytlouáním a prosiváním jest zevrubnější a dokonalejší. Žejbrovským jediným několikero mouk najednou se nabývá.“ Tak se na počátku 20. století dostalo ukřivděnému mlynáři ze strany úřadu ujištění, že úbytek zakázek není způsoben ani tak stavem cest, jako spíše zastara-

lým zařízením mlýna. S touto úřednickou bojůvkou, která rozpohybovala poslední důkladnou opravu objektu, jsme se však dostali téměř na konec příběhu jednoho z nejkrásnějších míst Českého Švýcarska - Dolského mlýna. Zkusme si jej projít pořádku.

Poprvé se **Dolský mlýn** (Grundmühle) objevil v písemnostech roku 1515 jako součást rozsáhlého Šarfenštejnského panství. O jeho skutečném stáří však lze dnes pouze spekulovat. Šestnácté století bylo dobou, kdy vrchnost „inventarizovala“ existující mlýny, aby menší poddanské nekonkurovaly panským vodním dílům. Obranným počinem bylo zavedení „rajonizace“, tedy povinnost obcí mlít výhradně v jí určeném mlýně. Do Dolského mlýna jezdili sedláci nejen z Vysoké Lípy, Kamenické Stráně a někteří z Růžové, ale vozilo se sem obilí i ze čtyř poplužních dvorů. Z toho lze předpokládat, že mlýn bude staršího data. Iména jednotlivých nájemců jsou známa až od konce 16. století; prvním doloženým pachtýřem byl roku 1584 Andreas Schöbel. Tou dobou došlo k dělení panství a mlýn spadl pod správu dolního zámku v Benešově nad Ploučnicí. Roku 1653 následovaly další změny a území s mlýnem se stalo součástí nově vzniklého panství Bynovec. V soupisu majetku bylo uvedeno: „Mlýn na třech kolech, mlynář odevzdává ročně vrchnosti 3 korce pšenice, 8 korců žita, 90 korců krmné směsi a 40 korců hrubozrnné mouky. (...) Úhrnná hodnota mlýna je 1423 kop

a 45 grošů. Majetkem protéká Kamenický potok, který u Hřenska ústí do Labe a je využíván k plavení dříví z lesů k panství příslušících.“

Dalším známým nájemcem Dolského mlýna byl Christoph Seidel a po něm od roku 1614 Matthes Schwarzer. Koncem 17. století převzal štafetu rod Pohlů, který držel mlýn až do druhé světové války. Dne 10. září 1696 byla vrchnostenským úřadem v Bynovci vyhotovena následující smlouva:

„Na vědomost se dává, že vysoce urozený pán, říšský hrabě Johann Georg von Clary-Aldringen z Teplic, Benešova, Bynovce etc., tajný rada císařského majestátu a komoří, prodává panu Johannu Christophu Pohlvi ze Šluknova tzv. Dolský mlýn nedaleko Vysoké Lípy na potoce Kamenici ležící a třemi mlýnskými koly opatřený za úhrnnou cenu 300 říšských tolarů, kterážto suma bude zaplácena následovně: (následuje výčet termínů plateb). Kromě toho je kupující povinen odevzdávat roční daň v penězích a obilí, z čehož polovina musí být uhrazena vždy do dne sv. Jana a druhá polovina o vánocích toho roku. (...) Dále budiž poznamenáno, že zůstane-li obilí po delší dobu nesežetá a je-li naléhavě dát čeledi z poplužních dvorů podíl, jež jí náleží, aby si nestěžovala, musí mlynář hledět na to, aby do směsky nedal příliš mnoho dobré pšenice a žita. Dále je mlynář povinen zpeněžovat panské obilí za takovou cenu, jaká mu byla určena, a v žádném případě se pod hrozbou trestu nesmí opovážet mlít z prodeje jakýkoliv prospěch. Když by panské obilí nebylo po ruce, musí to neprodleně hlásit na úřadě a očekávat pokyny od vrchnosti. Stále musí mlít na zřeteli, že přednostně musí prodat obilí panské. Co se oprav týče, to pouze opravy obytného stavení budou hrazeny z peněz milostivé vrchnosti, nikoliv opravy mlýnského zařízení, budovy a vodního kola. Tyto musí mlynář hradit sám, i kdyby se měl zadlužit. Podle dlužního úpisu má vrchnost právo odebrat mu mlýnské kameny, dřevěné, železné i jiné nástroje. Mlynář nemá právo bez povolení vrchnosti na mlýně cokoli upravovat či přestavovat. Pokud by došlo na mlýně či na jeho zařízení z viny mlynáře či jiných osob ke škodě, nahradí ji mlynář v plné výši na vlastní náklady. Nebo kdyby. Bože chraň, došlo k ohni, ať již z viny mlynáře či jiných osob, musí mlynář vše uvést na vlastní náklady do pořádku. Stane-li se pak, že sedláci povinní mlít v

Dolský mlýn, dobové foto

Zbytky palečnického kola, konec 70. let

Dolském mlýně odepřou dát mlýnu poplatek za své mletí v jiném mlýně, bude úřad hotov po nahlášení zjednat nápravu. Bude-li kupující zamýšlet prodat mlýn, může tak učinit, bude-li to muži váženému a vrchnosti přijatelnému."

Pohlové byli starým mlynářským rodem. Otec „našeho“ kupujícího, Balthazar Pohl, býval svého času panským mlynářem. Dědičným propachtováním byli mlynáři z Dolského mlýna osvobozeni od roboty, protože jejich pozemky náležely k dominiálu, vrchnosti museli pouze odvádět pevný roční plat. Povinnosti roboty tu měl pouze chalupník, který žil v sousední roklí blíž k Jetřichovicím. Jeho usedlost sice rovněž spadala do katastru mlýna, ale pozemky patřily k rustikálu, tj. poddanské půdě. Mlynáři Pohlovi naopak v rámci robotních povinností přiváželi sedláci potřebné dříví na opravy mlýna a mlýnské kameny. V suchých letech k němu jezdili též sedláci z Bynovce semlít slad pro panský pivovar. Obvykle si vrchnost vystačila se svým sladovnickým mlýnem pod obcí, který byl poháněn vodami ze dvou rybníčků, ale když byla nouze o vodu, museli robotníci vážit cestu až na Dolský mlýn. Za každé takové mletí dostával mlynář šest pint piva.

Roku 1727 byl Dolský mlýn zcela od základu nově vystavěn. Za návodní stěnou s otvory pro tři vodní kola se nacházela mlýnice, k níž z boku přijížděly povozy s obilím. Dveřmi ve výši patra bylo obilí dopravováno na mlecí podlahu k násypným košům. Z mlecí podlahy byl pro domácí přístup do dalších komnat v patře, které byly až do stavebních úprav na počátku 19. století přístupné pouze z patra mlýnice. V přízemí přiléhala k mlýnici vytápěná šalanda, kde čekávali zákazníci na zboží a kuchyně s komorou. Za mlýnem dál do údolí vyrostla budova pekárny. Při úpravách v roce 1819 byla její stavba zvýšena o patro a spojena chodbou s mlýnem. K přístupu do horního patra sloužilo vnější schodiště, jehož stopy lze dodnes nalézt na skalní stěně mezi oběma budovami.

Další ze sousedních budov, které postupem času obrostly mlýn, byla palírna. V lednu roku 1814 získal mlynář Franz Josef Pohl od vrchnosti dekret povolující pálení kořalky, za což měl ročně odvádět 12 zlatých. Hned téhož roku vyrostla pod příjezdovou cestou od Kamenické Stráně palírna. Neznamená to však, že se do té doby na Dolském mlýně nečepovalo. Právo výčepu získali mlynáři již dávno jako odškodné za časté nucené zastavení mlýna, aby nebylo zdržováno plavení dříví. To bylo možné v jediném případě, jak objasňuje plavební dohoda z roku 1743: „Zaviní-li mlynář provozem mlýna zdržení plavby dřeva, je povinen zaplatit pokutu 6 tolarů. Pouze tehdy, provádí-li mletí sladu k vaření piva pro bynoveckou vrchnost, smí zdržet vodu, nejdéle však po dobu šesti hodin.“ Šenkovní právo využili plně Pohlové od roku 1881, kdy byl zahájen provoz člunů na Ferdinandově soutěsce. Konečným cílem výletníků a výstupní stanicí (zpět vyváželi čluny převozníci prázdné) byl Dolský mlýn, a tak zde hbitě vyrostla i malá restaurace.

Zatímco s postupujícími léty rostl věhlas mlýna jako vyhledávaného turistického cíle, vlastní provoz zacházel na úbytě. Když se mlynáři Pohlovi dostalo výše popsaného úřednického poučení o zastaralé technologii a technickém zařízení mlýna, pokusil se mlynář dohnat dobu a provedl modernizaci, spojenou se stavebními úpravami objektu. Přesné zprávy o rozsahu přestavby nejsou bohužel k dispozici, a tak nezbývá než se opřít o „čtení stop“, které zůstaly v mlýně zakonzervovány. Mlynář Pohl se tehdy s velkou pravděpodobností pokusil o kompromis mezi klasickým uspořádáním tzv. českého mlýna a uměleckým složením. Odstranil dvě vodní kola a mlecí zařízení poháněl transmisí od jediného zbylého. Nejspíše musel změnit jeho šířku, a proto došlo k rozšíření lednice, tj. prostoru, ve kterém se otáčí vodní kolo. Pro statické zabezpečení návodní stěny nechal v prostoru, kde byla dříve instalována další dvě kola, osadit betonové plato. Zlepšení kvality mouky měl zajistit nový moderní druh žernovů, tzv. francouzské kameny. Ty měly větší průměr a mlecí plocha kolem srdce, zhotoveného z méně kvalitního kamene, byla složená z destiček kvalitního křemence. Kompaktnost skládanky zajišťovala železná obruč a betonový nálit z rubové strany. Nejbližším výrobcem takovýchto žernovů byla firma E. Helle a spol. v Žandově u České Lípy. Mlynář Pohl udělal úlitbu technickým bohům, jen aby mohl mlít dál. Jenže lidské dějiny si také mlyly svou.

Po druhé světové válce byl mlýn opuštěn. Zpusťl a začal chátrat. Dnes již z celého konvolutu budov zůstaly jen obvodní zdi mlýna. Pekárna, palírna i restaurace jsou v ruinách, z nedaleké usedlosti zbyly pouze sklepy. Z vodního kola zbyla jen hřídel, z mlecího soustrojí zbytek transmisí. Návodní stěna je staticky narušená, její základy vymleté, jez a náhon položbořeny. Bude to opravdu konec příběhu?

V letošním roce získal Dolský mlýn, či spíše jeho zbytky, do svého „dědičného pachtu“ Národní park České Švýcarsko. Naší snahou bude zachovat a zakonzervovat tuto romantickou stavbu, byť již v neúplné podobě. U pražské firmy Rekonstrukce památkových objektů (ing. V. Kukrál) jsme objednali statické posouzení stavby a návrh na postup při konzervaci objektu. Svou odbornou pomoc nám přislíbil i pan Luděk Štěpán, známý autor knihy *Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách*, pod jehož vedením již ožila řada mlýnů a vodních děl. Je zcela jasné, že akce bude finančně i technicky náročná: na Dolském mlýně není zavedena elektřina a také ne snadný přístup pro techniku je velkým omezením. Navíc nelze stavbu zachránit aniž by současně nedošlo i k obnově jezu a vodního náhonu. Abychom se tedy my i mlýn neutopili - pomozte nám. Nemůžete-li finančně či jinou formou sponzorství, pak alespoň tím, že zde nebudete svým chováním urychlovat proces degradace mlýna a okolí. Čas pracuje proti nám. Děkujeme.

Nataša Belisová

Síhování francouzského kola na Správu NP České Švýcarsko v létě roku 2001

Naučná stezka Růžová

Územím Národního parku procházejí v současnosti tři naučné stezky. Nejmladší z nich vznikla na přelomu let 2000/2001 v okolí obce Růžové. Obci pomohlo zrealizovat stezku získání příspěvku z grantu malých projektů PHARE-CBC, určeného pro integrované projekty venkovských mikroregionů. Trasa dlouhá 10,5 km vede územím Chráněné krajinné oblasti Labské pískovce a Národního parku České Švýcarsko katastry obcí Růžová, Jetřichovice, Srbská Kamenice a Kamenická Stráň. Okruh stezky má celkem deset zastavení a lze jej absolvovat přibližně za 3,5 hodiny. Na scénáři spolupracovali s obcí Růžová pracovníci Správy CHKO Labské pískovce a NP České Švýcarsko. Grafické provedení panelů je dílem reklamní agentury P-K Děčín, vyznačení trasy v terénu zajistil Klub českých turistů.

Naučná stezka začíná za obcí Růžová na křižovatce cest na Kamenickou Stráň a pod Růžovský vrch, ale na její okruh se dá připojit i z dalších míst. Seznámení s trasou a rozmístěním jednotlivých zastavení umožňuje panel č. 1 za Růžovou. Odtud vede stezka k odbočce na **Růžovský vrch**, kde se lze na tabuli seznámit s popisem Národní přírodní rezervace Růžák a geologickým vznikem této přírodní dominanty. Zde mohou fyzicky zdatnější návštěvníci vystoupat na vrchol, kde je osazena další informační cedule. Sušové pole na úbočí vrchu bývalo již v 19. sto-

letí známou přírodní atrakcí, vyhledávanou především pro existenci **sněžných jam**. Jejich přesná lokalizace byla dokumentována i na situační skice v archivu velkostatku Bynovec (dnes již bohužel nezvěstná). Majitel panství hrabě Clary-Aldringen nechal koncem 19. století vybudovat na vrcholu **rozhlednu a restauraci**, dnes je zde pouze omezená vyhlídka a vrcholový kříž. Až do roku 1923 chodíval na Růžovský vrch místní listonoš, svou roznáškovou trasu střídal s pochůzkou na Dolský mlýn.

Následující zastavení seznamuje návštěvníky s budováním **vojenského opevnění** v letech 1937-1938. Kromě panelu s plánem vnitřního technického vybavení je zde zpřístupněn lehký bunkr, tzv. řopík. S přípravou prezentace pevnůstky pomohli v červenci roku 2001 skauti ze Slaného, kteří měli svůj tábor na louce u Dolského mlýna. Další zastavení popisuje tok říčky Kamenice od pramenů v Lužických horách až po její ústí do Labe v Hřensku. Řeka měla v minulosti úlohu tepny pro obchodování dřívím se Saskem. Na jejím splavnění se spolupodílela dvě panství: Bynovec a Česká Kamenice. Koncem 19. století převážil význam řeky jako turistického cíle, byl zde zahájen **provoz vyhlídkových člunů** ve třech úsecích - na tzv. Ferdinandově, Edmundově a Divoké soutěsce. Cesta dále pokračuje k **Dolskému mlýnu**, kde se návštěvníci mohou seznámit s historií objektu, známého z pohádky Pyšná princezna. Zachované zbytky stavení pocházejí z roku 1727, okolí mlýna patří k nejvyhledávanějším partiím v Českém Švýcarsku. Od mlýna stoupá cesta směrem ke **Kamenické Stráni**, kde v místech s výhledem na Růžovský vrch seznamuje panel s historií geomorfologického utváření zdejší krajiny. V obci je osazena tabule pojednávající jak o historii obce, tak o technikách lidového stavitelství. Kamenická Stráň je pro ojediněle zachovaný soubor lidových staveb prohlášena památkovou rezervací. Od obce vede trasa k **zastavení U obrázku**. Na vysoké borovici je zde umístěn obraz Anděla strážného, o jehož existenci hovoří i prameny již v 19. století. Text panelu se věnuje drobným pomníkům okolí. Zachycuje podobu zničeného kamenného pamětního kříže, který tu kdysi připomínal zavraždění mikulášovické

Boží muka na Patevním vrchu, dobové foto

obchodnice Veroniky Bergertové. Následující zastavení se nachází v místech zaniklé obce **Nová Víska**, do poloviny 20. století místní částí Růžové. Odtud vede značení ohradami na vrchol **Patevného vrchu**. V 18. století stával v těchto místech dřevěný kříž, roku 1809 nahrazený novým, kamenným s litinovým krucifixem. Ke kříži chodila zbožná procesí o Božím těle a i v křížových (prosebných) dnech. Až do roku 1868 stával na Patevním vrchu i dřevěný větrný mlýn, který vlastnil pekař Kešler z Růžové. Dnes je odtud jedna z nejkrásnějších vyhlídek v krajině.

-Net-

Popelky a popeláři

Jedním z nejrozsáhlejších územních dílů pro svoz odpadků je místní část: Národní park České Švýcarsko. A zároveň je i jedním z nejkomplikovanějších. Přestože je zde na frekventovaných turistických stezkách rozmístěno 10 odpadko-

Rozhledna na Růžovském vrchu, Linsler H., akvarel

vých košů, které se pravidelně vyváží, stále je pro řadu příchozích vzdálenost k nim nepřekonatelná. Známy fyzikální zákon praví, že každá láhev po vypití obsahu ztěžkne a papír od svačiny se pronese. Díky tomu se ze zajímavého povolání strážce parku stává méně lákavé zaměstnání popeláře, částečně (v případě umně vpáčených odpadků do skal, kořenů a jiných romantických rekvizit), prokombinovaného s důlní činností. Při srovnání velikosti a členitosti území s počtem strážců jde jasně o práci popelčí. Aby tedy zbyl čas i na vlastní činnost a nezůstalo jen u hrabošení, přicházejí na pomoc lidé, kterým krajina není lhostejná. Podívejme se teď spolu na stručnou statistiku.

První z jarních úklidových akcí proběhla 17. března na stezce Mezní Louka - Pravčická brána. Děčínský skautský oddíl Stopa (vedoucí manželé Fořtovi) nasbíral dvacet pytlů odpadu. Co člověk, to pytel odpadků. Další úklid proběhl 14. dubna kolem řeky Kamenice a skauti z České Lípy (vedoucí J. Šmíd) vytahali sedmnáct pytlů. Skóre „účastník ku pytli“ měli dokonce ještě vyšší než předchozí. Jedenadvacátého dubna sbíralo šest skautů z Velkého Šenova (vedoucí R. Bican) odpad v okolí Ponovy louky. Současně pomohli i uklidit dřevo z odstraněného můstku na státní hranici v Gr. Zschandu. Kromě pevného odpadu vydal sběr na dva pytle nepořádku. Ve stejném dni proběhl úklid na stezkách Mezní Louka - Divoká soutěska, Mezní Louka - Mezná, Tři prameny - Mezná, Hřensko - Pravčická brána. Akce se zúčastnilo 27 dospělých a 24 dětí z Klubu českých turistů. Bylo sebráno 44 pytlů odpadu, celý přívěs pevného odpadu a mimo to byly demontovány kovové pozůstatky starších informačních cedulí na Mezně a v Hřensku. V květnu pomohli tři brigádníci vyčistit prostor křižovatky silnice a cesty Pravčický důl a okolí komunikace směrem na Mezní Louku. Skóre? Tři človíčky ku sedmi pytlům! Předposlední víkend v červnu naplánovala Správa NP úklidový víkend v rámci akcí pro veřejnost. Svatý Petr se však naplánovat nenechal a počasí bylo velice nevlídné. Přesto se šest dobrovolníků pustilo do čištění Křinice a vylovilo 10 pytlů odpadků a velké množství přírodních zajímavostí, např. pneumatik. V neděli přijela celá třída SPŠ z

Varnsdorfu a třicet studentů pod vedením profesorky Bartákové vyneslo z Kyjovského údolí a z tzv. Kyjovského hrádku sedm pytlů odpadu. V době prázdnin byli hlavními spolupopeláři skauti. Osmého července přijelo na pomoc třicet skautů z Prahy. Díky nim bylo možné zlikvidovat nepovolenou stavbu v lese u Doubice a byla pročištěna turistická cesta Doubice - Na Tokání. Velký kus práce odvedli skauti ze Slaného, kteří trávili svůj tábor na louce u Dolského mlýna. Během svého pobytu vysbírali z okolí Ferdinandovy soutěsky sedm pytlů smetí a pevný odpad, vybudovali přístup k pevnůstce ŘOP na naučné stezce Růžová a očistili ji pro realizaci maskovacího nátěru, upravili pramen a studánku u turistické cesty.... Tábornickou štafetu převzali po slánských skautech děčínský - oddíl Stopa. Ti sbírali odpadky na turistické cestě z Jetřichovic, na těžce stezce vyrobili lavičku („fikané“ maskování starého vrtu) a mimo to pomohli při likvidaci netýkavky žláznaté při toku Kamenice v okolí Dolského mlýna.

Trhání netýkavky, skautský oddíl Stopa Děčín

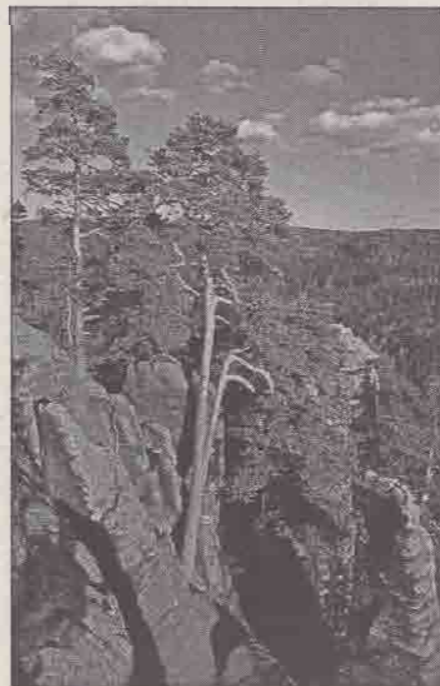
Koncem října přijelo pomoci na dvacet osob z ČSOP Jizerské hory. Z okolí Tokáně vynesli šest pytlů odpadků. Prozatím poslední očištná brigáda proběhla 3. listopadu. Přátelé přírody uklízeli okolí Dolského mlýna a řeku Kamenici. Poměr 10 obětavců na 22 pytlů nepořádku.

Co k tomu dodat? Samozřejmě velký dík všem Popelkám a popelářům. Bez nich by se z Národního parku stala velice rychle Národní skládka. -Net-

Trocha oficialit na úvod nezabije...

... a proto si uvedme několik základních informací. Národní park České Švýcarsko byl zřízen zákonem č. 161/99 Sb. s

účinností k 1. lednu 2000. Celková rozloha území NP je 79,23 km² a z více než 97 % jej tvoří souvislé lesy a skály. Na území NP se nachází pouze jediná obec, resp. část obce Hřensko - Mezná, se svými 40 stálými obyvateli. Dalšími lidskými sídly na území NP již jsou pouze Mezní Louka, restaurace Sokolů hnízdo u Národní přírodní památky Pravčická brána, restaurace v soutěskách Kamenice, hotel Zámeček u Vysoké Lípy, srubová osada Na Tokání a hájovna Saula u Dolní Chřibské.

Území NP tvoří katastrální území celkem devíti obcí, tj. Hřensko, Janov, Růžová, Srbská Kamenice, Jetřichovice, Chřibská, Doubice, Krásná Lípa a Staré Křečany. Jediné město z nich - Krásná Lípa je zároveň sídlem Správy NP.

Správa NP je ze zákona správním úřadem, tj. vystupuje jako Česká republika - Správa NP České Švýcarsko. Z toho vyplývá i skutečnost, že Správa NP je rozpočtovou organizací, jejíž činnost je hrazena ze státního rozpočtu. -zp-

Přírodovědný kroužek RANGER

Nedílnou a pravidelnou součástí našeho věstníku by mělo být také několik řádek o ekologické výchově v Národním parku České Švýcarsko. V tomto úvodním čísle bych vám chtěl představit náš hravý přírodovědný oddíl, který vznikl v říjnu loňského roku při správě Národního parku České Švýcarsko v Krásné Lípě. Kroužku jsme dali název **RANGER**, což v americké angličtině mimo jiné znamená „strážce přírody“.

Do oddílu se nám přihlásilo na 40 dětí ze Základní školy v Krásné Lípě, ale ne všechny v něm samozřejmě zůstaly. Začátek něčeho nového, do té doby neznámého, vždy přitáhne kromě skutečných zájemců i zvědavce, kteří se přijdou jednou dvakrát podívat, ale pak zjistí, že to pro ně není „to pravé ořechové“. A tak nás nakonec zbylo 25. I to však bylo příliš na jednu malou klubovnu, kterou nám laskavě poskytla krásnolipská základní škola v budově školní družiny. Rozdělili jsme se tedy do dvou družin, které se scházely odděleně. Celý oddíl se společně scházel pouze na víkendových výpravách, jež se konaly jednou měsíčně. Aniž bychom o to nějak usilovali, dopadlo to nakonec tak, že v jedné

družině byla výrazná převaha kluků, ve druhé pak většinu tvořila děvčata. Každá družina si vymyslela svůj název (**Apači** - to byla „chlapecká“ a **Veverky** „dívčí“ družina), znak a vedla si svoji kroniku. Mezi oběma skupinami se s postupem času vytvořila zdravá, soutěživá rivalita.

A jak vůbec vypadají naše schůzky? Vloni se scházela každá družina nejprve jednou týdně na jednu a půl hodiny. Brzy jsme však zjistili, že máme na družinovkách zoufale málo času, a tak jsme schůzky prodloužili na dvě hodiny. Letos se scházíme opět na dvě hodiny, ale už celý oddíl dohromady (hlavním důvodem je bohužel časové zaneprázdnění nás vedou-

cích - práce je čím dál víc, ale času pořád stejně...). Od počátku jsme se snažili, aby hlavní náplní naší činnosti byla hravá ekologická výchova. Jenomže pochopitelně nešlo očekávat, že se nám podaří z jedné základní školy získat dvacet dětí zapálených pro ekologickou výchovu a poznávání přírody. Většina dětí si chce spíš hrát, a to je logické a normální. Zvlášť kluky lákají takové činnosti, při kterých mohou vybit svou energii, tzn. hry s běháním, házením, kopáním do míče apod. Navíc je láká i touha prožít nějaké dobrodružství. A tak jsme se snažili (a snažíme se stále) přizpůsobit těmto faktům i náš program. Velkou část zabírají hry od honiček, šifer, zkoušek postřehu až po klasické i netradiční míčové hry. Druhou oblastí je zmiňovaná ekologická výchova a poznávání přírody, ale i tuto oblast

pojímáme co nejvíce hravě. Poměrně značný prostor věnujeme i další oblasti - tábornictví a zálesáctví. Snad již ani nemusím psát, že i tyto činnosti jsou pro nás spíš hrou než nějakým biflováním pouček. Např. poznávání mapových značek jsme spojili s běžeckým závodem a luštěním šifry.

Na schůzkách je pořád co dělat. Když se zrovna nevěnujeme hrám, přírodě nebo zálesáctví, čteme si třeba v kronice, malujeme výkresy do různých soutěží a hlavně plánujeme výlety. Protože i když jsou schůzky moc fajn, a pokud to počasí aspoň trochu dovolí, trávíme vždy část schůzky někde venku, přece jen to není ono. Ty dvě hodiny jsou příliš krátká doba na to, abychom si mohli zahrát nějakou náročnější hru, dojít někam dál od města. A právě proto chodíme na naše výlety do blízkého i vzdálenějšího okolí Krásné Lípy. Při výletech se taky užije mnohem víc srandy, oddíl se stmelí, celý den jsme na čerstvém vzduchu... no prostě bez výletů by takový oddíl ani nemohl existovat. Ale o výletech a dalších zajímavostech ze života hravého přírodovědného oddílu Ranger se více dozvíte v příštím věstníku.

Richard Nagel, vedoucí oddílu

